

Świat na sprzedaż

Zestaw scenariuszy dla gimnazjum
na temat zawłaszczania ziemi
w krajach globalnego Południa

Materiały do edukacji globalnej
zgodne z nową podstawą programową
dla wiedzy o społeczeństwie
i godzin wychowawczych

polska pomoc

IGO
Instytut Globalnej
Odpowiedzialności

Świat zaprowadź na sprzedaż

Wybierz kraj!
Szansa

Zapłacisz tapówkę Stoisz koleje!

Madagaskar
Szansa

Kolumbia
Szansa

Brazylia
Szansa

Etiopia
Szansa

Zawłaszczenie ziemi Debaty!

Madagaskar
Szansa

Tajlandia
Szansa

Brazylia
Szansa

Kolumbia
Szansa

Indonezja
Szansa

Indonezja
Szansa

Tajlandia
Szansa

Zawłaszczenie ziemi Debaty!

Start

Etiopia
Szansa

Uratowaleś lasy deszczowe Rzuć ponownie!

Świat na sprzedaż

Zestaw scenariuszy dla gimnazjum
na temat zawłaszczania ziemi
w krajach globalnego Południa

Materiały do edukacji globalnej
zgodne z nową podstawą programową
dla wiedzy o społeczeństwie
i godzin wychowawczych

Projekt jest współfinansowany
w ramach programu polskiej
współpracy rozwojowej
Ministerstwa Spraw
Zagranicznych RP w 2011 r.

www.polskapomoc.gov.pl

Publikacja wyraża wyłącznie
poglądy autora i nie może być
utożsamiana z oficjalnym
stanowiskiem Ministerstwa
Spraw Zagranicznych RP.

Autorzy: Dorota Moran, Damien Moran
Redakcja i korekta: Anna Kowalska
Projekt gier planszowych:
Zuzanna Naruszewicz
Projekt i skład: O17

Wydanie I
Warszawa 2011

Wydawca:
Instytut Globalnej Odpowiedzialności
ul. Bachmacka 1/11
02-647 Warszawa
www.igo.org.pl

ISBN 978-83-928244-3-5

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Globalnej Odpowiedzialności. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2011. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

Podstawa programowa podana jest w publikacji na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. 2009r., nr 4, poz. 17), dostępna na stronie: http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf

Piktogramy:

PRACA W GRUPACH

DYSKUSJA

PRACA Z TEKSTEM

GRA PLANSZOWA

CZAS

SŁOWA KLUCZOWE

LEKCJA WOS

GODZINA WYCHOWAWCZA

Wydrukowano na papierze pochodzącym z recyklingu.

Zdjęcie na okładce:
Stado zebr na porannym spacerze.
Park Narodowy Mikumi, Tanzania.
Fot. Dorota Moran, 2005
Zdjęcia na str. 1 i str. 24 – Park Narodowy
Mikumi, Tanzania. Fot. Dorota Moran, 2005

Wstęp

Wyobraźmy sobie, że któregoś ranka dostajemy informację, że musimy wyprowadzić się z naszego mieszkania czy domu, gdyż ziemia, na której się znajduje, została wydierzawiona na 99 lat zagranicznemu inwestorowi. Plan inwestora jest prosty – przeznaczyć zakupiony teren (którego nasza ziemia jest jedynie małą częścią) pod uprawę oleju palmowego niezbędnego do produkcji agropaliw. Mamy czas na zabranie najpotrzebniejszych rzeczy i przeniesienie się w wyznaczone miejsce, często znacznie oddalone, gdzie uprawa ziemi jest trudna bądź wręcz niemożliwa.

Wyobraźmy sobie, że pewnego ranka po przyjeździe do szkoły zastajemy większą jej część ogrodzoną i pilnowaną przez strażników. Dowiadujemy się, że dzierżawa ziemi, na której stoi szkoła, po 49 latach wygasła, więc teren jest obecnie na sprzedaż. Żadne lekcje w szkole się nie odbędą.

Trudne do wyobrażenia? Może w Polsce czy w Europie, ale w krajach globalnego Południa tego typu sytuacje od kilku lat zdarzają się coraz częściej. Duże tereny rolnicze są przekazywane (w dzierżawę lub na sprzedaż) zagranicznym inwestorom, którzy przeznaczają je pod produkcję żywności czy agropaliw na ogromną skalę. Zdecydowana większość, a często całość zbiorów jest przeznaczana na eksport. Lokalna ludność, która żyła na tych terenach od pokoleń i która korzystała z tej ziemi, aby się wyżywić, musi przenieść się gdzie indziej.

W Polsce świadomość zjawiska zawłaszczania ziemi (ang. *land grabbing*) w krajach globalnego Południa jest wciąż niewielka. W zachodniej Europie opinia publiczna, w tym szkoły, bierze natomiast aktywny udział w działaniach informacyjnych i kampaniach, które mają na celu zakończyć ten proceder, a tym samym pomóc mieszkańcom krajów globalnego Południa. **Warto rozmawiać z uczniami na tematy ważne w publicznej debacie w Europie.**

W niniejszej broszurze znajdziecie Państwo scenariusze czterech lekcji na temat zawłaszczania ziemi zgodnych z podstawą programową wiedzy o społeczeństwie w III etapie edukacyjnym. Są one rozwinięciem zajęć proponowanych w broszurce „Jemy! A kto płaci?“, które poruszały szerszą tematykę konsumpcji. Mamy nadzieję, że okażą się pomocne w Państwa pracy i umożliwią odkrywanie tematu wspólnie z uczniami.

Zachęcamy do wypełnienia ankiety na naszej stronie internetowej <http://igo.org.pl/publikacje/nasze-publicacje>, która pomoże w ocenie naszej publikacji i w przyszłości podniesie jakość naszych działań. Wśród osób, które ją wypełnią, rozlosujemy nagrody książkowe!

Dlaczego warto rozmawiać z uczniami o zawłaszczaniu ziemi?

Poruszanie z uczniami zagadnień dotyczących współczesnego świata, np. zawłaszczania ziemi w krajach globalnego Południa:

- pokazuje **związki** naszego kraju oraz Unii Europejskiej z resztą świata,
- kształtuje **rozumienie skomplikowanych procesów** związanych z międzynarodowym rozwojem,
- uczy **postawy solidarności** z ludźmi na całym świecie,
- zachęca do podejmowania **odpowiedzialnych decyzji**,
- uczy poczucia **sprawczości** poprzez pokazanie możliwości demokratycznego wpływania na kształt świata.

Widok na plantację palmy oleistej w Cigudeg, Zachodnia Java, Indonezja.

W 2008 roku Indonezja została wpisana do Księgi Rekordów Guinnessa jako kraj, w którym najszybciej zachodzi proces deforestacji. Duże zapotrzebowanie na tani olej palmowy, stosowany powszechnie w przemyśle spożywczym oraz do produkcji biodiesla, przyczynia się do wycinania rosnących tam lasów tropikalnych. To z kolei sprawia, że Indonezja jest jednym z krajów o największej emisji gazów cieplarnianych na świecie.

FOT. A_RABIN/FLICKR, 2008

Materiały informacyjne dla nauczyciela

Na czym polega zawłaszczanie ziemi?

Zawłaszczanie/przejmowanie ziemi – oznacza kontrowersyjne zjawisko kupowania lub dzierżawienia dużych obszarów ziemi w krajach globalnego Południa przez międzynarodowe firmy lub rządy innych państw przy wsparciu i zachęcie lokalnych rządów. Przejęta ziemia jest wykorzystywana głównie pod uprawę żywności oraz agropaliw na eksport. Ludność zamieszkująca i uprawiająca dane tereny jest zwykle wysiedlana w inne miejsca, często nie nadające się pod uprawę. Czasem przejmowane ziemie są oficjalnie sklasyfikowane jako nieużytki – mokradła czy lasy. Mimo iż nie uprawia się na nich roli, to pełnią one ważną funkcję w lokalnej społeczności, zapewniając pastwiska dla zwierząt, opał itd. Niestety, decyzje o sprzedaży czy dzierżawie tych terenów rzadko konsultuje się z ich mieszkańcami.

Umowy są podpisywane nawet na 100 lat, pozbawiając całe pokolenia bezpieczeństwa posiadania ziemi, a tym samym możliwości wyżywienia swoich rodzin. Żyzne ziemie, które dotychczas zapewniały stabilne źródło dochodów lokalnym społecznościom, są sprzedawane, i to poniżej ich wartości, co jest źródłem lokalnych konfliktów.

Szacuje się, że w krajach, których mieszkańcy borykają się z głodem i biedą, zawłaszczona została ziemia o powierzchni dwukrotnie większej niż Wielka Brytania. Zawłaszczanie ziemi zaczęło być nazywane nowym kolonializmem.

Proceder przejmowania ziemi nie jest nielegalny, wręcz przeciwnie – większość transakcji odbywa się w majestacie prawa. Nie oznacza to jednak, że prawo to jest prawidłowo stosowane. Jednym z najbardziej wyrazistych przykładów nadużyć było nakłonienie niepiśmiennego przywódcy lokalnego w Ghanie (Afryka Zachodnia) do sygnowania odciskiem kciuka umowy, w której przekazał pod inwestycje tysiące akrów ziemi. Tłumaczył później, że czuł się zastraszony przez zagranicznego biznesmena oraz przedstawiciela rządowego, którzy inicjowali umowę.¹

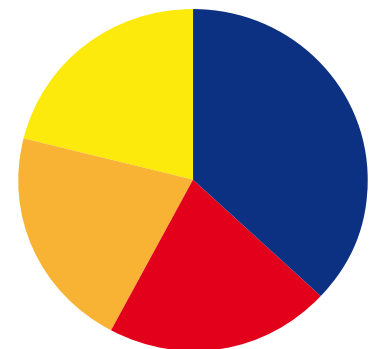
Umowy są podpisywane nawet na 100 lat, pozbawiając całe pokolenia bezpieczeństwa posiadania ziemi, a tym samym możliwości wyżywienia swoich rodzin. Żyzne ziemie, które dotychczas zapewniały stabilne źródło dochodów lokalnym społecznościom, są sprzedawane, i to poniżej ich wartości, co jest źródłem lokalnych konfliktów.

Kraje globalnego Południa to kraje kontynentu afrykańskiego, Ameryki Południowej oraz Azji Południowo-Wschodniej leżące na południe od Europy, USA i Rosji. Termin spopularyzował raport komisji Brandta z 1980 roku („Północ–Południe: program na rzecz przetrwania”), który podzielił świat na bogatą i bardziej zindustrializowaną Północ oraz biedne Południe. Jakkolwiek niedoskonały (bo np. geograficznie na południu znajduje się Australia, Nowa Zelandia i Republika Południowej Afryki, które zaliczają się do państw Północy), jest to najbardziej neutralny termin w przeciwieństwie do określeń: „trzeci świat” (a więc w domyśle gorszy, mniej bezpieczny, nierozwinięty), „kraje nierozwinięte” czy „kraje rozwijające się” (zakładające tylko jeden konkretny model rozwoju).

Przyczyny zawłaszczania ziemi

Bank Światowy wskazuje następujące przyczyny przejmowania ziemi (na podstawie analizy 405 transakcji zawartych do końca 2009 roku):

- produkcja żywności – 37%,
- uprawy na sprzedaż: kawa, banany, trzcina cukrowa – 21%,
- agropaliwa – 21%,
- hodowla, parki narodowe i zalesianie – 21%.

1 Na podstawie artykułu z <http://intercontinentalcry.org/lessons-learned-from-a-land-grab-in-ghana/>.

2 Na podstawie raportu Banku Światowego: *Rising global interest in farmland: can it yield sustainable and equitable benefits?*, Bank Światowy 2011.

Produkcja żywności. W związku z kryzysem żywnościowym, który rozpoczął się w 2008 roku, wiele krajów zaczęło poszukiwać nowych możliwości produkcji żywności. Na świecie wybuchła panika wywołana rzekomym brakiem żywności na świecie, chociaż każdego roku 300 tys. mieszkańców USA umiera na choroby wywołane otyłością, a UE niszczy nadwyżki żywności, by utrzymać ceny na stałym poziomie. Jednocześnie wzrosły ceny ropy, zwiększyła się liczba ludzi na Ziemi, a także problemy z dostępem do wody.

Nie bez znaczenia jest też wzrost spożycia mięsa przez mieszkańców **globalnej Północy**. Ziemia musi wyżywić nie tylko ludzi, ale i zwierzęta hodowlane, których zwiększona liczba wymaga większej ilości paszy. Do uzyskania 1 kg mięsa potrzeba średnio 7 kg paszy.

Agropaliwa, czyli paliwa alternatywne wobec paliw opartych na ropie, powstałe z przetworzenia roślin uprawnych (kukurydzy, soi oraz oleju palmowego), zgodnie z dyrektywą UE do 2020 roku mają stanowić 10% paliw transportowych w krajach członkowskich. Jednak negatywne skutki ekologiczne i społeczne produkcji agropaliw, są coraz wyraźniej widoczne o czym wspominają czołowe światowe organizacje, takie jak FAO czy Bank Światowy.³

Spekulacje cenami gruntów – kupno ziemi to jedna z inwestycji oferowanych przez instytucje finansowe głównie w ramach funduszy inwestycyjnych. Dzięki spekulacjom doprowadza się do wzrostu cen gruntów w różnych miejscach na świecie.

Trochę historii

W historii światowej zawłaszczanie ziemi miało już miejsce nieraz. W XV i XVI wieku Hiszpanie i Portugalczycy podzielili między siebie Amerykę Centralną i Południową oraz resztę świata zgodnie z tzw. linią z Tordesillas. Azja Południowo-Wschodnia była kontrolowana przez państwa Europy począwszy od XVI wieku. Niektóre z państw Azji uzyskały niepodległość dopiero po II wojnie światowej, a ostatnie z nich, czyli Timor Wschodni, dopiero w 2002 roku.

Jednakże to wyścig o Afrykę (ang. *scramble for Africa*) w latach 1884–1914 najlepiej ilustruje, jak działa zawłaszczanie ziemi i jak poważne może mieć konsekwencje dla milionów ludzi. Wyścig o Afrykę był czasem szybkiej kolonizacji kontynentu afrykańskiego przez państwa europejskie. Przyczyny kolonizacji leżały w większym stopniu w Europie niż w Afryce (chęć wykorzystania bogatych zasobów naturalnych i złóż mineralnych, lepsza możliwość dotarcia do towarów i ich transportu dzięki wynalezieniu statków parowych).

W ostatnich latach ziemia znowu stała się jednym z najbardziej pożądanym dóbr. Wschodzące gospodarki Chin, Indii czy Arabii Saudyjskiej rozpoczęły starania, często zakończone sukcesem, o nabywanie praw do ziemi pod różnego rodzaju inwestycje w krajach globalnego Południa, m.in. w Etiopii, na Madagaskarze, w Brazylii czy Tajlandii.

Kraje globalnej Północy

– to wysoko uprzemysłowane, bogate kraje: USA, Kanada, kraje europejskie, Rosja, Japonia, Australia, Nowa Zelandia i Republika Południowej Afryki.

Agropaliwa – paliwa alternatywne do tradycyjnych (na bazie ropy), powstałe z przetworzenia roślin uprawnych (np. kukurydzy, soi czy oleju palmowego). Zaliczamy do nich m.in. etanol uzyskiwany z trzciny cukrowej i kukurydzy oraz biodiesel z soi i oleju canola oraz rzepak.

Trzcina cukrowa z targu w Kansanga, Kampała.
FOT. ANNA GÓRSKA, 2011

Produkcja agropaliw, głównie oleju palmowego, jest obecnie największą przyczyną wycinania lasów w Azji Południowo-Wschodniej. Wycinka lasów jest odpowiedzialna za 20% globalnej emisji dwutlenku węgla – głównej przyczyny zmian klimatycznych.

Polska, posiadająca historyczne doświadczenia rozbiorów i przejścia ziem naszego kraju przez trzy wielkie mocarstwa: Austro-Węgry, Prusy i Rosję, może lepiej wczuć się w sytuację krajów Południa. Na skutek obaw przed wykupieniem polskiej ziemi przez Niemców w 1991 roku zmieniło się polskie prawodawstwo regulujące zasady nabywania ziemi przez przedstawicieli innych krajów.

³ Więcej w dokumencie: *Price Volatility in Food and Agricultural Markets: Policy Responses*, opublikowanym w maju 2011, dostępnym na stronie: <http://ictsd.org/downloads/2011/05/finalg20report.pdf>.

Indyjska firma Karuturi wydzierżawiła na wiele lat ziemię w Etiopii, płacąc za każdy km² 3 zł. Rząd etiopski podniósł następnie cenę dzierżawy dla zagranicznych inwestorów do 20 zł za km².

Źródło: <http://farmlandgrab.org/post/view/18545>

Dla porównania km² ziemi w Brazylii czy Argentynie kosztuje od 14 tys. do 17 tys. zł. W 2011 roku średnia cena ziemi uprawnej w Polsce wynosiła ok. 17,5 tys. zł za km².

Tekst apelu w języku polskim znajdziesz na naszej stronie: www.silnepoludnie.pl.

Sklepik z warzywami i owocami w postkolonialnym miasteczku Villa de Leyva w Kolumbii oferuje wyłącznie produkty lokalne. W Villa de Leyva, jak i w wielu innych miastach Kolumbii, bardzo popularne jest oferowanie usług telefonicznych w różnych miejscach (*minutos de celular*, czyli telefon na minuty) od warzywniaka, przez kiosk i fryzjera, po ulicznych sprzedawców prasy czy gum do żucia. Korzystanie z telefonów na minuty wybranej sieci jest tańsze niż dzwonięcie z własnej komórki do kogoś, kto ma numer w innej sieci, dlatego na każdym kroku można znaleźć *minutos de celular*.
FOT. KORDIAN KOCHANOWICZ, 2009

Najświeższe przykłady

Południowokoreańska firma Daewoo Logistics zakupiła od rządu Madagaskaru połowę ziemi uprawnej na całej wyspie (1,3 mln ha) pod produkcję kukurydzy i oleju palmowego. Firma planowała eksportować żywność do Korei Południowej, której gospodarka jest uzależniona od dostaw drogiej żywności m.in. z USA. Protesty społeczeństwa małgaskiego wywołane upublicznieniem szczegółów umowy doprowadziły do upadku rządu, który ją podpisał. Wprawdzie nowe władze uznały umowę z Daewoo za niekonstytucyjną, ale wciąż nie jest jasne, czy Daewoo wprowadzi inwestycję w życie, czy nie.

Na początku 2009 roku okazało się, że Katar ma prawa do 40 tys. ha ziemi w Kenii. Oznacza to mniejszą możliwość produkcji żywności dla społeczności kenijskiej. Kraj ten już jest zaangażowany w produkcję kwiatów ciętych na rynek europejski, co odbija się niekorzystnie na ilości dostępnej wody. Większość róż, które kupujemy w Polsce, pochodzi z Kenii.

Do końca 2009 roku 600 tys. ha ziemi w Etiopii zostało wydzielonych zagranicznym inwestorom, z których największym jest urodzony w Etiopii mieszkaniec Arabii Saudyjskiej, jeden z 50 najbogatszych ludzi na świecie.

Co robi społeczność międzynarodowa?

W lipcu 2011 roku podczas spotkania ministrów rolnictwa 20 najbogatszych krajów świata w Paryżu przedstawiciele 500 organizacji pozarządowych z całego świata złożyli petycję pod nazwą „Dakarski Apel przeciwko zawłaszczaniu ziemi”. W petycji czytamy, że w rezultacie inwestycji zagranicznych firm w krajach globalnego Południa „miliony rodzin rolników są wyrzucane ze swojej ziemi i pozbawiane dorobku życia”.

Jednym z sygnatariuszy apelu jest Via Campesina (viacampesina.org), organizacja skupiająca rolników, małych i średnich producentów, kobiety i młodzież z terenów wiejskich oraz pracowników farm. W sumie należy do niej ponad 150 organizacji, które reprezentują 200 mln ludzi na całym świecie. Organizują one regularne protesty w krajach globalnej Północy oraz biorą udział m.in. w konferencjach ONZ dotyczących praw człowieka i bezpieczeństwa żywnościowego.

Kolejną organizacją jest GRAIN (www.grain.org), posiadająca aktywistów i badaczy w krajach, gdzie zawłaszczanie ziemi ma miejsce. Ich raporty i informacje z pierwszej ręki są źródłem wiedzy opinii publicznej oraz narzędziem nacisku na władze krajów zaangażowanych w proceder zawłaszczania ziemi.

Wiedza jest pierwszym krokiem umożliwiającym odpowiedzialne działanie. Mamy nadzieję, że materiały zawarte w tej broszurze zachęcą Państwa oraz Państwa uczniów do zdobywania aktualnych informacji o zawłaszczaniu ziemi i aktywnego działania na rzecz jego wyeliminowania.

Powiązanie z publikacją „Jemy! A kto płaci?”

„Świat na sprzedaż” jest wprowadzeniem do tematu zawłaszczania ziemi w krajach globalnego Południa. Może być przeprowadzony po zrealizowaniu scenariusza „Ziemia – zbyt cenna, by ją rabować”.

Uprawa soi w Itararé, São Paulo, Brazylia. FOT. RUI GOMES COELHO, 2011

Cele:

- Uczniowie i uczennice definiują zjawisko zawłaszczania ziemi w krajach globalnego Południa i wymieniają zaangażowane w nie strony.
- Uczniowie i uczennice poznają współzależność państw globalnego Południa i Północy na przykładzie procedury zawłaszczania ziemi.
- Uczniowie i uczennice potrafią wyrazić własne zdanie na podany temat debaty.

Metody i formy pracy: praca w grupie, gra planszowa, dyskusja

Środki dydaktyczne: sznurek lub taśma do odgrózenia sali, pionki i kostki do gry, karty pracy:

- dla nauczyciela: instrukcje do gry w „Świat na sprzedaż”,
- dla uczniów: plansza do gry „Świat na sprzedaż”, zestaw pytań i odpowiedzi do gry.

Realizacja podstawy programowej (WOS):

Cele kształcenia – wymagania ogólne
1. Wykorzystanie i tworzenie informacji.
Uczeń (...) wyraża własne zdanie na wybrane tematy publiczne i uzasadnia je; jest otwarty na odmienne poglądy.

Treści nauczania

– *wymagania szczegółowe*

23. Problemy współczesnego świata.

Uczeń:

- 1) Porównuje sytuację w państwach globalnego Południa i globalnej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność.

Przebieg lekcji:

1. Na początku lekcji zakomunikuj uczniom, że potrzebujesz w klasie więcej miejsca. Podaj dwójce uczniów długi sznurek lub taśmę i powiedz, żeby odgrodzili połowę sali, która jest odtąd twoją częścią, a wszyscy powinni przenieść się na drugą stronę sali – za tę granicę. Nie mogą zabrać ławek czy krzeseł. Jeśli zabraknie miejsca dla wszystkich, będą musieli uczyć się na stojąco. Zachowuj się tak, żeby sprowokować pytania uczniów: „Dlaczego zabiera się ich przestrzeń? Kto dał takie prawo? Czy dyrekcja o tym wie?”. Odpowiedz, że przecież dajesz uczniom inną przestrzeń w zamian za zajętą, wszystko odbywa się zgodnie z prawem, a dyrekcja wyraziła na wszystko zgodę. Podziękuj uczniom za udział w grze, zwiń sznurek i taśmę oraz zaproś do powrotu na swoje miejsca. **5 min**

2. Podziel uczniów na grupy 2–3-osobowe i poproś o zastanowienie się nad sytuacją, która właśnie miała miejsce w klasie. Zapytaj uczniów, jak się czuli, gdy część ich klasy została zabrana, a oni nie mieli w tej sprawie nic do powiedzenia. Poproś, by pomyśleli o tym przez chwilę. Czy ta sytuacja przypomina im jakąś sytuację historyczną? Odpowiedzi zapisuj na tablicy pod nagłówkami: Kiedy? Kto zawłaszczył? Komu? Konsekwencje? (np. „1795–1918”; „Prusy, Austria i Rosja”; „Polsce”; „Nasz kraj przestał być całością, różne języki itd.”; „Francja, Portugalia, Wielka Brytania, Niemcy, Holandia, Dania, Belgia”; „różnym krajom Afryki”; „1884–1914”; „Zmarginalizowanie tradycyjnych kultur, konflikty, wzrost korupcji, gorsza sytuacja materialna społeczeństwa”). **5–10 min**

Planszę do gry znajdziesz na wewnętrznej stronie okładki

3. Powiedz uczniom, że zawłaszczanie ziemi ma miejsce również obecnie, i to w wielu krajach globalnego Południa na całym świecie, a podczas tej lekcji dowiedzą się więcej na ten temat.

Podziel uczniów na grupy 5-osobowe i rozdaj każdej grupie zestaw do gry w „Świat na sprzedaż”. Rozdaj uczniom kopie zasad gry i wyjaśnij ewentualne wątpliwości. **20–25 min**

4. Po skończonej grze poproś uczniów, by podzielili się argumentami, których użyli w debatach. Zaproś chętne grupy do zaprezentowania swoich argumentów na forum. Na koniec zapytaj, czy jest to ważny temat, którym chcieliby się zajmować. **5–10 min**

Więcej informacji:

• <http://globalnepoludnie.pl/>
Zawłaszczanie-ziem-Globalnego – artykuł i arkusz informacyjny do ściągnięcia

Jeśli temat cię zainteresował:

- zaproponuj uczniom projekt uczniowski „Być na swoim” z publikacji IGO pt. „Projekty edukacyjne z edukacji globalnej. Praktyczny przewodnik”,
- odwiedź stronę www.silnepoludnie.pl i www.igo.org.pl/na-swoim

Ruchliwa ulica Cartageny – miasta w północnej części Kolumbii, położonego nad Morzem Karaibskim. Miasto liczy około miliona mieszkańców. Cartagena ze względu na swoją historię, zabytki oraz położenie jest bardzo popularnym miejscem turystycznych wypraw. Komunikacja, z której korzystają zarówno mieszkańcy, jak i turyści, to przede wszystkim autobusy, żółte taksówki (jak w wielu miastach Kolumbii) oraz motocykle. FOT. AGNIESZKA KOCHANOWICZ, 2009

Karta pracy nr 1. Zasady gry w „Świat na sprzedaż”

W grze biorą udział 2 drużyny oraz prowadzący, który zadaje pytania i przyznaje punkty. Wygrywa drużyna, która zdobędzie najwięcej punktów.

1. Drużyny ustawiają swoje pionki na polu „Start”, a następnie rzucają kostką – zaczyna ta, która wyrzuciła większą liczbę oczek.
2. Drużyna porusza się o liczbę pól odpowiadającą liczbie wyrzuconych oczek i odczytuje nazwę kraju, na którym się zatrzymała. Prowadzący zadaje drużynie pytanie sprawdzające wiedzę o danym kraju. Za poprawną odpowiedź drużyna otrzymuje 5 punktów.
3. Jeśli pionek zatrzyma się na polu „Szansa: wybierz kraj”, drużyna może wybrać kraj, którego dotyczyć będzie pytanie.
4. Jeśli pionek zatrzyma się na polu „Debata”, prowadzący odczytuje obu drużynom problem do przemyślenia. Drużyny mają 3 minuty na przygotowanie swoich stanowisk, a następnie minutę na prezentację wypowiedzi. Za każdy przedstawiony argument drużyna otrzymuje 10 punktów. Sensowność argumentów ocenia prowadzący.

Karta pracy nr 2. Zestaw pytań do gry „Świat na sprzedaż”

Etiopia

1. Czy Etiopia była kiedyś skolonizowana? Odp.: *Nie, chociaż Włochy najechały ją w czasie II wojny światowej.*
2. Główny produkt eksportowy Etiopii to kawa – PRAWDA czy FAŁSZ? Odp.: *Prawda, kawa stanowi 25% wartości eksportu Etiopii.*
3. 80% społeczeństwa Etiopii stanowią rolnicy. Jaki procent dostępnej ziemi jest używany pod uprawę roli: 20 czy 90%? Odp.: *Tylko 20%.*

Madagaskar

1. Kto skolonizował Madagaskar? Odp.: *Francja.*
2. Madagaskar to czwarta pod względem wielkości wyspa na świecie – PRAWDA czy FAŁSZ? Odp.: *Prawda, po Grenlandii, Nowej Gwinei i Borneo.*
3. Z czego jest znany Madagaskar: z przemysłu filmowego czy z dzikiej przyrody? Odp.: *Z dzikiej przyrody, dzięki położeniu w izolacji od reszty świata połowa występujących na Madagaskarze ptaków oraz większość ssaków i roślin nie występuje nigdzie indziej na świecie.*

Kongo

1. Demokratyczna Republika Konga była kolonią brytyjską czy belgijską? Odp.: *Belgijską.*
2. Druga wojna w Kongo rozpoczęła się w 1998 roku i trwa do dzisiaj. Ile ofiar pochłonęła: 10 tys. czy 6 mln? Odp.: *6 mln, prawie tyle samo, co Polaków, którzy zginęli w czasie II wojny światowej.*
3. Większość urządzeń elektronicznych, których używamy (telefony komórkowe, komputery), nie działałaby bez koltanu. Czy prawdziwe jest stwierdzenie, że większość światowych złóż tego minerału znajduje się w Kongo i że jest on ważną przyczyną toczącej się tam wojny? Odp.: *To prawda – wojna w Kongo jest czasem nazywana „wojną o koltan”.*

Indonezja

1. Indonezja jest największym światowym producentem oleju palmowego. Do czego przede wszystkim jest on używany? Odp.: *To źródło agropaliw, czyli paliw pochodzących z fermentacji niektórych roślin uprawnych, głównie kukurydzy, soi, rzepaku.*
2. Z ilu wysp składa się Indonezja? Z więcej czy mniej niż tysiąca? Z większej liczby, dokładnie z 17 508 wysp. Tylko 6 tys. z nich jest zamieszkałych przez ludzi.
3. Czy Indonezja należy do G-8, grupy ośmiu najbogatszych państw świata? Odp.: *Nie, ale należy do G-20, a więc jest jednym z 20 najbardziej rozwiniętych pod względem ekonomicznym państw na świecie.*

Tajlandia

1. Tajlandia jest jedynym krajem w Azji Południowo-Wschodniej, który nigdy nie był skolonizowany przez kraj europejski – PRAWDA czy FAŁSZ? Odp.: *Prawda. Większość sąsiadów Tajlandii była kolonizowana przez Francję i Wielką Brytanię.*
2. Tajlandia jest największym producentem ryżu czy gier komputerowych? Odp.: *Ryżu, ryż jaśminowy z Tajlandii jest uznawany za najlepszy na świecie. Tajlandia jest znana również z innych powodów – ma największą liczbę rekordów Guinnessa w stosunku do liczby ludności na świecie.*
3. Tajlandia jest 50. krajem na świecie pod względem wielkości, czyni ją to podobną do Polski czy do Francji? Odp.: *Do Francji, jest o ok. 40% większa od Polski.*

Brazylia

1. Czy Brazylia jest największym producentem owoców kiwi na świecie? Odp.: *Nie, największym producentem kiwi są Włochy. Brazylia jest największym producentem pomarańczy.*

2. Które z tych produktów to dwa główne towary eksportowe Brazylii: herbata, owoce cytrusowe, wieprzowina, ziemniaki czy wołowina? Odp.: *Dwa*

główne towary eksportowe Brazylii to owoce cytrusowe (ponad 20 mln ton rocznie) oraz wołowina (Brazylia jest jej największym światowym eksporterem).

3. Którym pod względem wielkości krajem świata jest Brazylia: piątym czy dziesiątym? Odp.: *Brazylia to piąty kraj świata, żyje tam ponad 200 mln ludzi (5 razy więcej niż w Polsce).*

Kolumbia

1. Kolumbia jest największym eksporterem kakao na świecie. Czy potrafisz wymienić dwa sposoby jego użycia? Odp.: *Produkcja czekolady, ciasta, słodycze, napój do picia.*

2. Liście koki, jedna z tradycyjnych upraw rolników w Kolumbii, jest importowana w dużych ilościach do Stanów Zjednoczonych. PRAWDA czy FAŁSZ? Odp.: *Fałsz. Import liści koki do USA jest nielegalny. Dodatkowo w ramach wojny narkotykowej prywatne firmy wynajęte przez departament stanu USA i działające w porozumieniu z rządem kolumbijskim*

niszczą uprawy koki w Kolumbii poprzez rozpylanie szkodliwych substancji nad polami. Jedynym wyjątkiem jest firma Coca-Cola, która importuje liście koki do produkcji słynnego napoju – głównie z Boliwii i Peru.

3. Amnesty International przeprowadziło badania, z których wynika, że najwięcej przypadków zawłaszczania ziemi oraz przesiedlania ludzi miało miejsce w regionach krajów bogatych w złoża minerałów. Czy potrafisz wymienić dwa minerały, które wydobywa się w Kolumbii? Odp.: *Węgiel, ropa, złoto i szmaragdy.*

Debata

1. Czwierć miliona ludzi, głównie rolników, ma zostać przesiedlonych przez rząd etiopski, by zrobić miejsce dla bogatych inwestorów z Indii. Inwestorzy ci potrzebują ziemi do uprawy żywności i bawełny oraz produkcji oleju palmowego i kauczuku – wszystko ma zostać przeznaczone na eksport. Biznesmeni obiecują mieszkańcom miejsca pracy, a rząd – budowę szkół i przychodni za pieniądze z dzierżawy ziemi. Etiopczycy uważają jednak, że będą wykorzystywani jako tania siła robocza, a pola, które im się obiecuje – wielkości 1,3 ha – nie pozwolą na wyżywienie ich rodzin. Gdy w wyniku suszy lub innych katastrof staną przed koniecznością kupienia najpotrzebniejszych produktów żywnościowych dla swoich rodzin, będą zmuszeni do sprzedaży bydła znacznie poniżej jego wartości. Zastanówcie się nad argumentami za i przeciw decyzji etiopskiego rządu.

2. Kiedy mieszkańcy Madagaskaru dowiedzieli się, że ich rząd próbował sprzedać połowę całej uprawnej ziemi na wyspie firmie Daewoo Logistics z Południowej Korei, rozpoczęły się protesty, które doprowadziły do zmiany rządu. Czy waszym zdaniem rządy państw powinny mieć prawo sprzedawania ziemi uprawnej zagranicznym firmom? Podajcie argumenty za i przeciw.

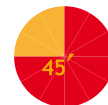
3. Od czasu tsunami, które zniszczyło prowincję Aceh w Indonezji, rząd zakazał ludności lokalnej budowania domów w odległości mniejszej niż 1 km od wybrzeża,

tłumacząc, że chodzi o ich bezpieczeństwo w wypadku powtórnego uderzenia fal tsunami. Na plażach, w miejscu, gdzie kiedyś stały wioski rybackie, stanęły luksusowe hotele dla turystów. Mieszkańcy nadbrzeżnych wiosek uważają, że ich ziemia została zabrana, a oni sami pozbawieni szansy na zapewnienie bytu rodzinom, bo nie mogą już łowić ryb. Co sądzicie o tej sytuacji? Co według was powinni zrobić rybacy z Indonezji?

4. W 2010 roku rządy Demokratycznej Republiki Konga i Republiki Południowej Afryki ustaliły, że biali obywatele RPA otrzymają dostęp do żyznej ziemi uprawnej w Kongo, by pomóc temu krajowi w uzyskaniu bezpieczeństwa żywnościowego (tzn. by Kongo mogło zapewnić żywność swoim obywatelom). Z ziemi nadającej się pod uprawę w Kongo obecnie uprawiane jest tylko 2%, co sprawia, że żywność trzeba importować (aż 70% spożywanej w Kongo żywności pochodzi z zagranicy). Importowana żywność jest bardzo droga, wielu ludzi na nią nie stać. Niektórzy sądzą, że oddanie kongijskiej ziemi rolnikom z RPA to rodzaj łagodnego zawłaszczenia, które będzie miało już mniej łagodne skutki: wysiedlenie ludzi (by zrobić miejsce dla nowych rolników) oraz wzrost cen żywności, którą rolnicy z RPA będą sprzedawać mieszkańcom Konga. Jakie według ciebie warunki powinien postawić rząd kongijski rolnikom z RPA, by nie dopuścić do takiego scenariusza?

Nie oddamy naszej ziemi!

– przykład sprzeciwu wobec zawłaszczania ziemi na Madagaskarze

Powiązanie z publikacją „Jemy! A kto płaci?”

Poniższy scenariusz jest oparty na konkretnym przykładzie zawłaszczania ziemi na Madagaskarze. Scenariusz przeznaczony jest dla klas, które mają już podstawową wiedzę na temat tego zjawiska zdobytą podczas zajęć „Ziemia – zbyt cenna, by ją rabować” lub „Świat na sprzedaż”.

Widok z jednego ze wzgórz stolicy Madagaskaru Antananarywy na otaczające miasto pola ryżowe. Szybki rozwój miasta sprawił, że pola – kiedyś znajdujące się poza jego obrębem – obecnie leżą w obszarze miasta. Ryż stanowi podstawę wyżywienia na Madagaskarze i jest głównym uprawianym tam zbożem.
FOT. YANN RAINEAU/CAROLA MAY, 2006

Cele:

- Uczniowie i uczennice potrafią na przykładzie sytuacji z Madagaskaru wyjaśnić skutki nieetycznego działania firmy dla ludzi na świecie.
- Uczniowie i uczennice wiedzą, w jaki sposób można podjąć działanie na rzecz solidarności z ofiarami zawłaszczania ziemi.
- Uczniowie i uczennice potrafią współdziałać w grupie, wykonując wspólnie zadania.

Metody i formy pracy: praca w grupie, gra planszowa, rysowanie, dyskusja

Środki dydaktyczne: duże kartki papieru, kolorowe flamastry, plansza do gry „Madagaskar” (po jednej dla każdej grupy), pionki i kostki do gry, skserowane kopie instrukcji do gry (po jednej dla każdej grupy), skserowane kopie przykładowej petycji do ambasady Korei Południowej w Polsce (po jednej dla każdego ucznia/uczennicy)

Realizacja podstawy programowej (WOS):

Treści nauczania

– *wymagania szczegółowe*

1. Podstawowe umiejętności życia w grupie. Uczeń:

1) omawia i stosuje zasady komunikowania się i współpracy w grupie (np. bierze udział w dyskusji, zebraniu, wspólnym działaniu).
31. Etyka w życiu gospodarczym.

Uczeń:

1) przedstawia zasady etyczne, którymi powinni kierować się pracownicy i pracodawcy; wyjaśnia, na czym polega społeczna odpowiedzialność biznesu.

Przebieg lekcji:

1. Na początku lekcji wyjaśnij klasie, że na zajęciach zajmiecie się jednym konkretnym przypadkiem zawłaszczania ziemi – dotyczącym Korei Południowej i Madagaskaru. Zanim zagłębicie się w tę historię, podziel uczniów i uczennice na małe grupy i rozdaj każdej z nich dużą kartkę papieru i kolorowe flamastry. Poproś, by w ciągu 2 minut uczniowie narysowali kształt mapy świata, zaznaczając kolorami Polskę, Koreę Południową i Madagaskar. Po zakończeniu zadania pokaż uczniom dużą mapę świata i daj kilka minut na ewentualne poprawienie map. **10 min**

2. Kiedy uczniowie skończą, zapytaj ich o to:
- Jak daleko od siebie leżą Korea Południowa i Madagaskar?
10 380 km
  - Ile czasu zajęłaby podróż samolotem z jednego państwa do drugiego?
Ponad 13 godz.
  - Ile ludzi mieszka w Korei Południowej, a ile na Madagaskarze? (Jak te liczby mają się do populacji Polski?). *Korea – 49 mln, Madagaskar – 20 mln*
  - Jak duże są te państwa – większe czy mniejsze od Polski?
Korea – 100 tys. km² (1/3 powierzchni Polski), Madagaskar – 580 tys. km² (ok. 2 razy większy niż Polska)
  - Ile wynosi średnia pensja w poszczególnych krajach?
Korea – 6500 zł, Madagaskar – 170 zł

Zapisuj dane na tablicy lub dużej kartce papieru. Poproś uczniów o kilka komentarzy (przykładowe: *Mimo iż Madagaskar jest prawie 6 razy większy niż Korea Południowa, to żyje w nim dużo mniej ludzi; Madagaskar jest dużo biedniejszy niż Korea – średnia pensja jest bardzo niska*). **5 min**

Planszę do gry znajdziesz na wewnętrznej stronie okładki

3. Podziel uczniów na grupy i rozdaj im zestawy do gry planszowej „Madagaskar” oraz instrukcję do gry. Wyjaśnij ewentualne wątpliwości i ogłoś początek gry. Planszę znajdziesz na końcu publikacji – na wewnętrznej stronie okładki. **20 min**

4. Po skończonej grze zapytaj 2–3 chętne osoby o najważniejsze rzeczy, których dowiedziały się w jej trakcie. **5 min**

5. Zapytaj uczniów, dlaczego umowa pomiędzy rządem Madagaskaru a Dae-woo nie doszła do skutku (*wiadomość została upubliczniona, ludzie urządzili protesty i w efekcie obalili skorumpowany rząd*). Zapytaj uczniów, czy przychodzi im do głowy coś, co oni mogliby zrobić w tej sprawie. Wysłuchaj ich pomysłów, zastanówcie się nad ewentualnymi za i przeciw. Jeśli nie będzie pomysłów na konkretne działania, zapytaj uczniów, czy wiedzą, co to jest petycja (*pismo, zwykle zbiorowe, wyrażające prośbę lub żądanie skierowane do osób, które mogą to żądanie spełnić*). Rozdaj uczniom przykład petycji do Ambasady Korei Południowej w Polsce i poproś, by na następne zajęcia chętni przynieśli własnoręcznie napisane listy, które wspólnie wyślecie do Ambasady. **5 min**

Więcej informacji:

- www.farmlandgrab.org – w wyszukiwarce należy wpisać „Madagascar” (artykuły w językach angielskim, francuskim i hiszpańskim).

Jeśli temat cię zainteresował:

- zaproponuj uczniom projekt uczniowski „Być na swoim” z publikacji IGO pt. „Projekty edukacyjne z edukacji globalnej. Praktyczny przewodnik”,
- wejdź na stronę www.silnepoludnie.pl i www.igo.org.pl/na-swoim.

Karta pracy nr 1. Instrukcja do gry w węże i drabiny dla uczniów

Instrukcja do gry „Madagaskar” dla uczniów:

1. Wszyscy gracze kładą pionki na polu „Start”.
2. Gracze rzucają kolejno kostką, by ustalić kolejność ruchów – zaczyna ten, kto wyrzucił największą liczbę oczek, potem kolejka idzie w lewą stronę od pierwszego gracza.
3. Po rzucie kostką gracz przesuwa swój pionek o odpowiednią liczbę pól na planszy i odczytuje głośno informację zapisaną na polu, na którym się znalazł.
4. Zgodnie z instrukcjami na polach gracze cofają się lub idą do przodu o konkretną liczbę pól, a czasem tracą kolejkę.
5. Jeśli gracze zatrzymają się na polu z drabiną, to wspinają się po niej na dalsze pola. Jeśli zatrzymają się na polu z wężem, schodzą w dół (cofają się).
6. Wygrywa ten, kto pierwszy dotrze na pole oznaczone „Meta”.

Karta pracy nr 2. Przykładowa petycja do Ambasadora Korei Południowej

Do Ambasadora Republiki Korei w Polsce

Pana Joon Jae Lee

Szanowny Panie,

Dowiedziałem/-am się, że Pański rząd zachęcał i wspierał firmę Daewoo Logistics w uzyskaniu 99-letniej dzierżawy prawie połowy ziemi uprawnej na Madagaskarze i chciałbym/-abym wyrazić mój sprzeciw wobec praktyk zawłaszczania ziemi w krajach, które bardzo jej potrzebują do wyżywienia swoich obywateli.

Wraz z moimi kolegami i koleżankami z klasy będziemy uważnie przyglądać się inwestycjom wspieranym przez rząd Republiki Korei i zapewniamy, że jeśli firmy koreańskie będą zaangażowane w proceder przejmowania ziemi w krajach globalnego Południa, będziemy bojkotować produkty koreańskie oraz aktywnie zachęcać do tego innych.

Zapewne ma Pan świadomość, że tego rodzaju akcje przyczyniły się do upadku apartheidu w Republice Południowej Afryki i są potężnym narzędziem walki z naruszeniami praw człowieka na świecie.

Z poważaniem,

.....

Imię i nazwisko

Zawłaszczanie ziemi a turystyka na przykładzie sytuacji w Tanzanii i Tajlandii

Powiązanie z publikacją „Jemy! A kto płaci?”

Ten scenariusz jest rozszerzeniem tematu zawłaszczania ziemi i skupia się na jego powiązaniu z turystyką. Może być uzupełnieniem lekcji o odpowiedzialnej konsumpcji „Wiem, co jem” oraz „Mniej kupujemy – nie marnujemy”.

Realizacja podstawy programowej (WOS):

Treści nauczania

– wymagania szczegółowe

23. Problemy współczesnego świata. Uczeń:

4) rozważa, jak jego zachowania mogą wpływać na życie innych ludzi na świecie (np. oszczędzanie wody i energii, przemyślane zakupy).

Cele:

- Uczniowie i uczennice potrafią wytłumaczyć związek turystyki z zawłaszczaniem ziemi.
- Uczniowie i uczennice wiedzą, w jaki sposób ich zachowania jako turystów wpływają na życie ludzi w krajach globalnego Południa.

Metody i formy pracy: praca w grupie, praca z tekstem, dyskusja

Środki dydaktyczne: kopie kart pracy dla uczniów – podstawowe informacje oraz teksty o Tanzanii i Tajlandii

Przebieg lekcji:

1. Powitaj uczniów i uczennice i poproś ich o to, żeby w parach porozmawiali o swoich ostatnich wakacjach – mogą krótko opisać miejsce, to, czym się zajmowali, najlepsze wspomnienia. Daj uczniom na to 2 minuty, a następnie zapytaj, czy ktoś może powiedzieć coś o ludziach zamieszkujących miejsce, w którym spędzili wakacje – czy rozmawiali z nimi, zaprzyjaźnili się z kimś. Zapytaj, czy turyści są zwykle dobrze widziani przez lokalnych mieszkańców, czy też czasem ich obecność może powodować jakieś negatywne skutki. Poproś o kilka przykładów pozytywnych i negatywnych konsekwencji turystyki dla lokalnej społeczności (*pozytywne: miejsce staje się znane, turyści zapewniają mieszkańcom pracę, ciekawie jest gościć ludzi z innych zakątków świata; negatywne: śmieci, wyższe ceny nieruchomości, hałas, rozbudowa infrastruktury, która czasem niszczy charakter danego miejsca itd.*). **5 min**

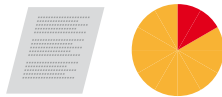
Jedna z żyraf zamieszkujących park narodowy Mikumi w Tanzanii ze spokojem przygląda się obserwującym ją turystom.
FOT. DOROTA MORAN, 2005

2. Zapowiedz uczniom, że podczas dzisiejszej lekcji dokładniej przyjrzą się związkowi turystyki z zawłaszczaniem ziemi na przykładzie dwóch krajów z dwóch różnych kontynentów: Tanzanii (Afryka) i Tajlandii (Azja). Poproś chętnego ucznia lub uczennicę o krótkie przypomnienie, na czym polega zawłaszczanie ziemi, które było omawiane na poprzednich zajęciach.

3. Rozdaj kopie kart pracy „Podstawowe informacje” i zaproś uczniów i uczennice do ich wypełnienia w parach lub małych grupach. Wy tłumacz, że nad tabelką znajdują się wszystkie odpowiedzi, a zadaniem uczniów będzie dopasowanie ich do odpowiedniego kraju. Daj uczniom 2 minuty na rozwiązanie tego zadania, a następnie wspólnie porównajcie odpowiedzi. **10 min**

4. Powiedz uczniom i uczennicom, że dostaną teraz tekst do przeczytania w grupach. Rozdaj połowie klasy tekst o Tanzanii, a połowie tekst o Tajlandii. Daj im kilka minut na przeczytanie, a następnie poproś chętne osoby o zreferowanie tekstu reszcie klasy. **10 min**

5. Zaproś uczniów do dyskusji w małych grupach w oparciu o tabelki z podstawowymi danymi o obydwu krajach oraz przeczytane teksty. Zadawaj uczniom po kolei następujące pytania:

- Porównajcie procent mieszkańców zatrudnionych w Tanzanii i Tajlandii w rolnictwie do procenta osób zatrudnionych w sektorze turystycznym. Jak myślicie, co z tego wynika?
- Jakie szanse i zagrożenia wiążą się z wykupywaniem ziemi przez zagranicznych inwestorów? Czy gdyby cała plaża, molo i wszystkie hotele w Sopotcie należały do bogatego przedsiębiorcy z Ameryki, coś by się zmieniło? Jeśli tak, to co?
- Co jako turyści możemy zrobić, by odwiedzając inne kraje, nie szkodzić lokalnej społeczności? **10 min**

6. Po każdym przeczytanym pytaniu powiedz, że uczniowie mają 3 minuty na dyskusję w grupach. Następnie poproś dwie chętne grupy o podsumowanie przebiegu dyskusji reszcie klasy. W podsumowaniu dyskusji zwróć uwagę na to, że:

- rolnictwo jest ważną gałęzią gospodarki zarówno Tanzanii, jak i Tajlandii, dając zatrudnienie dużej części społeczeństwa. Dla porównania, w Polsce w rolnictwie zatrudnionych jest ok. 18% ludzi. Jeśli rolników w Tanzanii i Tajlandii nie będzie stać na utrzymanie ziemi, stracą źródło utrzymania i popadną w biedę;
- między zwykłym posiadaniem ziemi przez obcokrajowców a zjawiskiem zawłaszczania ziemi jest ogromna różnica. Ideą zawłaszczania ziemi jest czerpanie z niej zysków oraz w większości przypadków eksport wyprodukowanej żywności czy dochodów wypracowanych przez dany hotel. Proceder ten powoduje wzrost cen nieruchomości, co w przypadku krajów globalnego Południa oznacza, że ich mieszkańców nie stać na jej kupno. Brak ziemi często równa się brakowi możliwości utrzymania i wyżywienia rodziny. Natomiast sam fakt, że w danym kraju żyją i posiadają ziemię obcokrajowcy, nie jest niczym negatywnym, wręcz przeciwnie, bo m.in. wzbogaca lokalną kulturę;
- jako turyści wyjeżdżający do innych krajów możemy podjąć konkretne działania, by zminimalizować negatywne skutki turystyki: zatrzymywać się w hotelach, których właścicielami są lokalni mieszkańcy, wykupując wycieczkę, sprawdzać w biurze podróży, w jaki sposób turystyka w danym miejscu wpływa na lokalną społeczność, dbać o środowisko, zwłaszcza jeśli jesteśmy w parku narodowym. Pierwszym krokiem zawsze jest wiedza – dowidywanie się o tym, jak turystyka wpływa na zawłaszczanie ziemi w danym kraju, oraz rozpowszechnianie tej wiedzy wśród rodziny i znajomych i zachęcanie ich do podobnych działań. **10 min**

Więcej informacji:

- <http://www.oxfamblogs.org/eastafrica/?p=1040> – blog brytyjskiej organizacji Oxfam poświęcony Afryce Wschodniej, znajdują się tam doniesienia o Masajach, którzy zostali wysiedleni z terenów w okolicy Serengeti (artykuły w języku angielskim),
- <http://phuketlawonline.com/foreigners-own-90-of-phuket-beach-land/> – strona poświęcona prawu tajskiemu. W powyższym artykule opisane są problemy związane z własnością ziemi na wybrzeżu wyspy Phuket (artykuły w języku angielskim).

Jeśli temat cię zainteresował:

- zaproponuj uczniom projekt uczniowski „Być na swoim” z publikacji IGO pt. „Projekty edukacyjne z edukacji globalnej. Praktyczny przewodnik”,
- wejdź na stronę www.silnepoludnie.pl i www.igo.org/na-swoim.

Szkółka palmy oleistej, Borneo, Indonezja. FOT. LIAN PIN KOH/FLICR, 2007

Karta pracy nr 1 – dla uczniów

Podstawowe informacje

Populacja: 45 mln / 68 mln

Przewidywana długość życia: 78 lat / 51 lat

Procent mieszkańców żyjących za mniej niż 2 USD dziennie: 96% / 12%

Główny język: suahili / tajski

Użytkownicy internetu: 25% / 1%

Główne towary eksportowe: ryż, owoce morza / złoto i kawa

Atrakcje turystyczne: Bangkok / park narodowy Serengeti / plaża Phuket / Kilimandżaro

Uzupełnij najważniejsze informacje o krajach

Tanzania		Tajlandia
	Populacja	
945 tys.	Powierzchnia (km ²)	500 tys.
	Przewidywana długość życia	
	Procent mieszkańców żyjących za mniej niż 2 USD dziennie	
Ugali	Popularne danie	Tom Yam Goong
	Użytkownicy internetu	
	Główne towary eksportowe	
	Atrakcje turystyczne	
4%	Mieszkańcy zatrudnieni w turystyce	5%
75%	Mieszkańcy zatrudnieni w rolnictwie	41%

Karta pracy nr 2 – dla nauczyciela. Rozwiązanie: wypełniona karta pracy dla uczniów

Uzupełnij najważniejsze informacje o krajach

Tanzania		Tajlandia
45 mln	Populacja	68 mln
945 tys.	Powierzchnia (km ²)	500 tys.
51	Przewidywana długość życia	78
96%	Procent mieszkańców żyjących za mniej niż 2 USD dziennie	12%
Ugali – kleik z mąki kukurydzianej spożywany z warzywami i mięsem	Popularne danie	Tom Yam Goong – ostra zupa krewetkowa
1%	Użytkownicy internetu	25%
Kawa, złoto	Główne towary eksportowe	Owoce morza, ryż
Kilimandżaro, Serengeti	Atrakcje turystyczne	Bangkok, Phuket
4%	Mieszkańcy zatrudnieni w turystyce	5%
75%	Mieszkańcy zatrudnieni w rolnictwie	41%

Tekst nr 1:

Park narodowy bez ludzi – Tanzania

Tanzania, kraj we wschodniej Afryce, którego ¼ powierzchni stanowią parki narodowe, to popularne miejsce turystycznych wypraw. Przybysze z innych kontynentów podróżują wiele godzin, by doświadczyć w Tanzanii „dzikiej przyrody nieskażonej ręką człowieka”, która w ich krajach została dawno zniszczona. Robią setki zdjęć stadom antylop biegnących po sawannie czy chłodzącym się w stawach hipopotamom. Podziwiają wschody i zachody słońca oraz sceny polowań. Niektórzy wykupują pozwolenia i sami zabawiają się w myśliwych, zabierając potem do domu skórę lwa lub rogi bawoła na pamiątkę z egzotycznych wakacji.

Turystyka jest ważnym ogniwem gospodarki Tanzanii, która pomimo ogromnych bogactw naturalnych jest jednym z najuboższych krajów świata. Turyści „nakręcają” lokalną gospodarkę – kupują pamiątki, lokalne wyroby, nocują w hotelach, jedzą w restauracjach, jeżdżą taksówkami. A parki narodowe są tym, co m.in. przyciąga ich do Tanzanii.

Początki parków narodowych w Tanzanii sięgają lat 50. XX wieku – brytyjscy kolonizatorzy utworzy-

li park narodowy Serengeti, po tym jak zorientowali się, że zbyt intensywne odstrzeliwanie zwierząt może doprowadzić do ich wyginięcia. Z czasem w Tanzanii pojawiały się kolejne parki, mniejsze i większe, wszystkie w celu ochrony dzikiej przyrody – zwierząt i roślin w ich naturalnym środowisku.

Pozostał jeden problem – ludzie. Tereny, które stały się parkami narodowymi, były zamieszkane przez różne plemiona, które od wieków współistniały z dziką przyrodą. Po uzyskaniu niepodległości przez Tanzanię zasada, że w parku narodowym nie mogą mieszkać ludzie, nawet rdzennie te tereny zamieszkujący, została utrzymana.

Masajowie, jedno z bardziej znanych plemion Afryki Wschodniej, zostali wysiedleni na inne tereny. Ci, których wioski są położone niedaleko granic parków narodowych, są poddawani presji sprzedaży swoich ziem pod hotele dla turystów. W niektórych przypadkach zabrania się im też korzystania z lokalnych wodopojów czy pastwisk, co było zwyczajem i prawem od lat.

Tekst nr 2:

Zawłaszczanie ziemi dla turystyki w Tajlandii

(na podst. artykułu z „Bangkok Post”)¹

Zgodnie z niedawnymi doniesieniami wiodącego ośrodka badawczego Thailand Research Fund zawłaszczanie ziemi „kwitnie” w turystycznych kurortach Tajlandii – ok. 90% ziemi wokół plaży na wyspie Phuket jest kontrolowane przez cudzoziemców działających przez tajskich pełnomocników, wbrew lokalnemu prawu.

Thailand Research Fund odkrył, że lokalne władze wraz z ekspertami prawnymi pomogły zagranicznym inwestorom w przejściu pól ryżowych oraz nieruchomości w prowincjach atrakcyjnych dla turystów. Starszyzna wielu wiosek zamieniła się w pośredników nieruchomości i aranżowała umowy przejmowania ziemi należącej do lokalnej ludności.

Dowody świadczą o tym, że zawierane były fikcyjne małżeństwa cudzoziemców z obywatelkami Tajlandii mające na celu zarejestrowanie tajskich małżonek jako właścicielek nabytej (zawłaszczonej) ziemi. Następnie ziemie te były oddawane w dożywotnią dzierżawę.

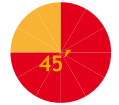
Siriporn Sajjanont, ekonomistka pracująca przy przygotowaniu raportu, powiedziała: „blisko 90% ziemi na wybrzeżu wyspy Phuket jest kontrolowane przez obcokrajowców działających za pośrednictwem tajskich pełnomocników. Pieniądze z zagranicy były niezbędne do rozwinięcia infrastruktury wysp Phuket i Samui, ponieważ Tajowie nie mają wystarczającej ilości pieniędzy na takie inwestycje”.

Malee Antasin, lat 59, rolniczka z regionu Ayutthaya’s Bang Ban powiedziała, że od 1995 roku wielu przedsiębiorców kupiło pola ryżowe w jej wsi. Malee czuła, że wywierana jest na nią presja poprzez stopniowe otaczanie jej ziemi terenami należącymi do zagranicznych inwestorów. Postanowiła udać się z tą sprawą do sądu.

¹ Za: <http://phuketlawonline.com/foreigners-own-90-of-phuket-beach-land/>

Agropaliwa a prawa człowieka w Brazylii

Powiązanie z publikacją „Jemy! A kto płaci?”

Ten scenariusz należy zrealizować po wstępie do tematu zawłaszczania ziemi (po przeprowadzeniu lekcji: „Ziemia zbyt cenna, by ją rabować”). Jako uzupełnienie tematu można przeprowadzić zajęcia „Więcej znaczy lepiej?” dotyczące intensywnego wpływu rolnictwa na środowisko i warunki życia mieszkańców krajów Południa.

Robotnicy ścinają trzcinę cukrową na plantacji w Alagoas w regionie Nordeste na północnym zachodzie Brazylii.
FOT. CICERO R. C. OMENA, 2006

Cele:

- Uczniowie i uczennice potrafią podać przykłady łamania praw człowieka w Brazylii na przykładzie pracowników plantacji roślin przeznaczonych na agropaliwa.
- Uczniowie i uczennice podają co najmniej dwa argumenty za i przeciw stosowaniu agropaliw.
- Uczniowie i uczennice rozumieją miejsce agropaliw w obecnej debacie publicznej.

Metody i formy pracy: dyskusja, praca w grupach, praca z tekstem, drama

Środki dydaktyczne: karty z rolami do dramy, kopie tekstu nt. historii agropaliw w Brazylii

Realizacja podstawy programowej (WOS):

Treści nauczania

– wymagania szczegółowe

5. Udział obywateli w życiu publicznym.

Uczeń:

3) przedstawia przykłady działania organizacji pozarządowych i społecznych (od lokalnych stowarzyszeń do związków zawodowych i partii politycznych) i uzasadnia ich znaczenie dla obywateli;

31. Etyka w życiu gospodarczym. Uczeń:

1) przedstawia zasady etyczne, którymi powinni kierować się pracownicy i pracodawcy; wyjaśnia, na czym polega społeczna odpowiedzialność biznesu.

Przebieg lekcji:

1. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, kto wynalazł pierwsze modele samochodów (*Henry Ford i Rupert von Diesel*). Następnie dopytaj, czy wiedzą, co było paliwem tych pierwszych samochodów (*alkohol*). Wytlumacz uczniom, że nie chodzi o alkohole, które się spożywa, piwo czy wódkę, ale czysty alkohol, etanol, który uzyskuje się z ekstraktów z roślin, np. kukurydzy czy trzciny cukrowej.

Zapytaj uczniów, jakiego paliwa używa się w samochodach obecnie (*benzyny i gazu*). Jakie problemy wiążą się z używaniem benzyny, która opiera się na ropie (np.: *ogromna emisja CO₂, która przyczynia się do zmian klimatycznych; zanieczyszczenie powietrza; na świecie toczą się wojny o dostęp i kontrolę nad złożami ropy; wypadki – wycieki ropy do mórz i oceanów, jak niedawno w Zatoce Meksykańskiej – powodujące katastrofy ekologiczne; ropa to nieodnawialne źródło energii – jej zasoby kiedyś się wyczerpią*).

Wytlumacz uczniom, że z powyższych powodów świat szuka paliw, które pozwolą ludziom używać samochodów i samolotów tak często jak dotychczas, a które jednocześnie nie będą miały tak negatywnych skutków dla ludzi i środowiska jak ropa. Dodatkowo, jako kraj UE, jesteśmy zobligowani do tego, by do 2020 roku agropaliwa stanowiły 10% zużycia paliw transportowych w naszym kraju. **5–10 min**

2. Rozdaj uczniom do przeczytania w parach krótki tekst (podzielony na dwie części) dotyczący historii użycia agropaliw w Brazylii. Każda osoba powinna przeczytać połowę tekstu. Daj na to uczniom 2 minuty, a następnie poproś, by opowiedzieli sobie, co przeczytali. Sprawdź, czy uczniowie zrozumieli tekst i wyjaśnij ewentualne wątpliwości. Zapowiedz, że w następnym ćwiczeniu przyjrzą się bliżej negatywnemu wpływowi agropaliw na warunki życia i pracy ludzi w krajach Południa. **10 min**

3. Podziel uczniów na czteroosobowe grupy i każdej rozdaj kopie kart pracy z podziałem na role. Poproś uczniów, aby w grupach wylosowali dla siebie role. Powiedz, że ich zadaniem będzie wyobrażenie sobie, że są na spotkaniu przedstawiciela brazylijskiej organizacji pozarządowej z właścicielem plantacji, przedstawicielem władz lokalnych i pracownikiem plantacji. Daj im kilka minut na zapoznanie się z argumentami swojej postaci – zadaniem uczniów będzie odegranie swoich ról. Zachęć uczniów do rozwijania przedstawionych na kartach pracy przykładowych argumentów i ożywionej dyskusji. Przeznacz na to ćwiczenie **20 min**.

4. Po skończonej dyskusji zapytaj uczniów o to, jak zmieniło się ich postrzeganie agropaliw, które argumenty ich przekonały. Podsumowując lekcję, zwróć uwagę na to, że nie istnieją proste rozwiązania nieobarczone konsekwencjami. Agropaliwa, które w zamyśle miały spowodować mniejsze negatywne skutki natężonego transportu dla środowiska, nie tylko powodują równie dużą emisję CO₂ do atmosfery (ze względu na fakt, że aby można było je uprawiać, niszczone są pochłaniające CO₂ lasy tropikalne, zwykle poprzez wypalanie, co dodatkowo zwiększa emisję CO₂), ale i przyczyniają się do łamania takich podstawowych praw człowieka mieszkańców Brazylii, jak: prawa do wolności od głodu, godziwych warunków pracy, odpoczynku czy wolności zrzeszania się. **5 min**

Więcej informacji:

- <http://www.reporterbrasil.org.br/biofuel/> – strona brazylijskiej organizacji pozarządowej NGO Repórter Brasil, zajmującej się monitoringiem plantacji roślin przeznaczanych na agropaliwa oraz społecznymi i ekologicznymi aspektami z tym związanymi,
- <http://bio-fuel-watch.blogspot.com/> – blog, na którym można znaleźć informacje o najnowszych wydarzeniach dotyczących agropaliw.

Jeśli temat cię zainteresował:

- zaproponuj uczniom projekt uczniowski „Być na swoim” z publikacji IGO pt. „Projekty edukacyjne z edukacji globalnej. Praktyczny przewodnik”,
- odwiedź stronę www.igo.org.pl i www.silnepoludnie.pl (zakładka „Na swoim”).

W 1975 roku w związku z globalnym kryzysem energetycznym w Brazylii utworzono narodowy program etanolowy znany pod nazwą „Proalcool”. Rolnicy otrzymali rządowe subsydia na uprawę trzciny cukrowej, z której w procesie fermentacji wytwarzano etanol. Stacje benzynowe sprzedawały alternatywne paliwo i zaczęto produkować samochody, które napędzane były etanolem, a nie ropą. W połowie lat 80. prawie wszystkie nowe samochody w Brazylii (95%) jako paliwa używały etanolu.

W 1989 roku ceny cukru wzrosły i firmy produkujące samochody przestały przystosowywać je do jazdy na etanolu. Niedługo potem już tylko nieliczne samochody w Brazylii napędzane były agropaliwami.

Jednakże w 2003 roku, na skutek ponownego wzrostu cen ropy i wynalezienia samochodów przystosowanych do jazdy na mieszance ropy i etanolu, agropaliwa znów stały się popularne. Obecnie tego typu samochody produkują: Ford, Fiat, Honda, Peugeot/Citroen, General Motors, Renault i Toyota. Volkswagen Brazil, który w 2003 roku wyprodukował pierwszy model takiego samochodu, nie produkuje już żadnych innych typów.

Samochody przystosowane do jazdy na mieszance benzyny i etanolu stanowiły 77% samochodów wyprodukowanych w Brazylii w 2010 roku, a etanol stanowi 40% paliw sprzedawanych w Brazylii. Etanol emituje 70% mniej CO₂ w porównaniu do normalnego paliwa – to tak, jakby po brazylijskich drogach jeździło o 800 tys. mniej pojazdów. Jednak koszty społeczne i ekologiczne produkcji tego paliwa są zbyt wysokie. Na plantacjach trzciny często pracują dzieci, a pracownicy nie mają zapewnionych bezpiecznych i godziwych warunków pracy. Czasami mówi się wręcz o przypadkach pracy niewolniczej. Ponadto ogromne plantacje powodują wysiedlanie ludzi z dotychczas zamieszkiwanych przez nich ziem. Szacuje się, że popularność i zwiększona uprawa agropaliw przyczyniły się do zwiększenia liczby głodujących ludzi na świecie o ponad 30 mln.

Niedawne badania Uniwersytetu Campinas w Brazylii wykazały, że w ciągu 20 lat Brazylia będzie w stanie wyprodukować wystarczającą ilość etanolu z cukru, by zaspokoić 10% światowej konsumpcji paliw transportowych.

Przedstawiciel/-ka organizacji pozarządowej

– pracujesz w brazylijskiej organizacji pozarządowej, która zajmuje się monitorowaniem wpływu intensywnej uprawy agropaliw na lokalną społeczność i środowisko. Przyjechałeś/-aś na plantację skontrolować sytuację. Na spotkaniu z tobą są przedstawiciel/-ka lokalnych władz, właściciel/-ka plantacji oraz jeden z pracowników. Ty zadajesz pytania, zastanów się i sam/-a i zdecyduj, kto ma odpowiadać pierwszy (możesz to zmieniać w każdym pytaniu).

- Ta ziemia była wykorzystywana do uprawy różnego rodzaju roślin dających pożywienie. Dlaczego jest to teraz plantacja trzciny cukrowej?
- Wygląda na to, że monouprawa (uprawa jedynie trzciny cukrowej) prowadzi do wyjałowienia ziemi.
- Wielu rolników i ich rodziny nie mogą sobie pozwolić na zakup podstawowych produktów na targu, bo są importowane i przez to zbyt drogie. Czy zamierzacie coś zrobić w tej sprawie?
- Z naszych badań wynika, że 20% lokalnej ludności wyemigrowało z okolicy do Sao Paulo, ponieważ nie mają już ziemi do uprawy. Co zamierzacie zrobić, aby zatrzymać te migracje?
- Od czasu, kiedy kupiliście tę plantację, inni rolnicy posiadający niewielkie pola i uprawiający ekologiczną żywność mają problemy z nasionami genetycznie modyfikowanymi, które wiatr znosi na ich ziemię. W jaki sposób rozwiążecie ten problem?
- W jaki sposób możecie usprawiedliwić zużycie tak dużej ilości wody do uprawy agropaliw, podczas gdy lokalni mieszkańcy cierpią z powodu małej ilości czystej wody pitnej?
- Słyszeliśmy, że trzech pracowników i członków związku zawodowego zmarło niedawno z wycieńczenia spowodowanego zbyt wyczerpującą pracą na plantacji. Czy to prawda?
- Czy to prawda, że na plantacji dochodzi do przypadków pracy niewolniczej i zatrudniania dzieci?

Przedstawiciel/-ka władz

– reprezentujesz władze w tym regionie. Przyszłaś/ przyszedł na spotkanie z przedstawicielem organizacji pozarządowej, który zadaje trudne pytania na temat plantacji agropaliw. Nie chcesz żadnych skandali w swoim regionie, obecności mediów ani międzynarodowych organizacji broniących praw człowieka. Musisz przekonać przedstawiciela/-kę organizacji pozarządowej, że wszystko odbywa się zgodnie z prawem, a inwestycja jest dobra dla społeczności.

- Dla ludności, która wyemigrowała do Sao Paulo i chce wrócić z powrotem, organizowane są trzy razy do roku bezpłatne autobusy.
- Sprzedaż ziemi na plantację trzciny cukrowej odbyła się zgodnie z prawem i została dawno temu uzgodniona z liderami społeczności lokalnej.
- Nie ma ryzyka dla zdrowia ludzi związanego z żywnością modyfikowaną genetycznie.
- Właściciel plantacji zobowiązał się do dbania o żyzność ziemi, np. przez zostawianie ziemi ugorom co trzy lata.
- W związku ze wzrostem cen żywności planowane są subsydia, które pozwolą ludności lokalnej na zakup tańszej wołowiny z Brazylii.
- Praca na plantacji nie ma wpływu na problemy zdrowotne pracowników. Wszystkie przypadki chorób czy śmierci wynikają prawdopodobnie z ich zaniedbań i niechęci pracowników do korzystania z usług medycznych.
- Przypadki pracy niewolniczej na plantacjach trzciny cukrowej są powszechne. Prowadzone są działania mające na celu wyeliminowanie tego zjawiska.
- Niedobór wody w okolicy ma związek z nieszczelnymi wodociągami. Nie ma to związku z zapotrzebowaniem plantacji na wodę.

Właściciel/-ka plantacji

– jesteś właścicielem/-ką wielkiej plantacji roślin na agropaliwa, która zatrudnia wielu pracowników wśród lokalnej społeczności. Twoim zadaniem jest wygenerowanie jak największego zysku. Na plantacji, jak w każdym biznesie, zdarzają się nadużycia, a ty musisz dobrze je wytłumaczyć przedstawicielowi/-lce organizacji pozarządowej, żeby nie było skandalu – mediów, inspekcji pracy itd. Skorzystaj z poniższych argumentów.

- Prowadzone są różnego rodzaju działania, by utrzymać dzierżawioną ziemię w dobrym stanie. Po każdym zbiorze część ziemi leży ugiorem. Stosuje się nawozy, które utrzymują żyzną i bogatą w składniki mineralne ziemię.
- Ziemia została nabyta legalnie – złożona została oferta dzierżawy na 99 lat, z pomocą przedstawiciela lokalnych władz odbyły się negocjacje z mieszkańcami.
- Pracownicy plantacji zarabiają powyżej pensji minimalnej. Brak żywności w odpowiednich cenach to problem krajowy, a nie wywołany obecnością pojedynczej plantacji.

- Plantacja zapewnia stałe zatrudnienie ogromnej liczbie okolicznych mieszkańców.
- Wzdłuż granic plantacji postawiono płoty i specjalne siatki, które uniemożliwiają przenoszenie nasion genetycznie modyfikowanych używanych na plantacji na okoliczne pola.
- Uprawa trzciny cukrowej wymaga znacznych zasobów wody. Zużywane jest tylko tyle wody, ile potrzeba. Problem z dostępem do wody dotyczy całej okolicy.
- Firma zatrudnia specjalną grupę, której zadaniem jest walka z zatrudnianiem dzieci.
- Prawo krajowe (zmienione kilka lat temu) nie nakłada na pracodawcę obowiązku zapewnienia pracownikom ubezpieczenia społecznego ani zdrowotnego.
- Ze względu na duże zapotrzebowanie firma zatrudnia zewnętrznych rekruterów, których obowiązkiem jest znalezienie pracowników do pracy. Nie ma możliwości sprawdzenia, czy wszyscy pracownicy pracują z własnej woli.

Pracownik plantacji

– jesteś pracownikiem plantacji, należysz do związku zawodowego. To spotkanie jest dla ciebie szansą na upublicznienie wszystkich nadużyć, których dopuszczają się właściciele plantacji przy akceptacji lokalnych władz.

- Pensja pracownika zależy od ilości ściętej trzciny cukrowej. Jeśli ktoś pracuje zbyt wolno lub za krótko, nie zarabia wiele. Prośba o dzień wolny często kończy się zwolnieniem z pracy, więc nawet choroba nie zwalnia z obowiązku pracy.
- Po każdym zbiorze niezbędne jest użycie coraz większej ilości sztucznych nawozów i pestycydów, gdyż ziemia traci swoją żyzność.
- Prawie w każdej rodzinie jest ktoś, kto wyjechał do Sao Paulo w poszukiwaniu lepszego życia. Tu bez ziemi jest bardzo ciężko. Emigranci rzadko mają możliwość odwiedzin i więzy rozluźniają się.
- Sprzedaż ziemi była wymuszona przez prywatnych ochroniarzy – ich zadaniem jest zapewnienie pełnej współpracy ze strony dotychczasowych właścicieli ziem.
- Większość ludności boi się spożywania i jest prze-

ciwko uprawie roślin modyfikowanych genetycznie, ale nie sposób się przed tym obronić, bo ziarna z plantacji przenoszone przez wiatr lądują na okolicznych polach.

- Brak ziemi i konieczność sprzedania zwierząt hodowlanych oznacza konieczność kupowania wołowiny importowanej z USA i innych części Brazylii, która jest dużo droższa – za droga dla wielu ludzi.
- Często brakuje wody dla pracowników lub jest ona racjonowana w ilościach niewystarczających do zachowania higieny, np. umycia się po pracy.
- Jeśli na plantacji zostanie odkryty przypadek pracy niewolniczej, firma jest karana niewielką grzywną, a pracownicy-niewolnicy uwalniani przez specjalne inspekcje z Ministerstwa Pracy. Ale takich inspekcji nie ma wiele.
- Pracownicy nie mają ubezpieczenia zdrowotnego ani społecznego, więc np. za wizytę u lekarza trzeba zapłacić.
- Na plantacji pracują dzieci. Często nawet 11-letnie muszą zrezygnować ze szkoły, bo jedna osoba nie wyżywi rodziny.

Źródła

Linki do stron w języku polskim:

www.igo.org.pl/na-swoim
– strona kampanii Instytutu Globalnej Odpowiedzialności „Na Swoim”
poświęconej walce ze zjawiskiem przejmowania ziemi

www.silnepoludnie.pl
– serwis z aktualnymi informacjami na temat rolnictwa
i dostępu do ziemi na świecie

www.foodandwaterwatch.org/europe/przejmowanie-ziemi-uprawnej
– arkusz informacyjny „Przejmowanie ziemi uprawnej
w krajach rozwijających się godzi
w ich bezpieczeństwo żywnościowe”
autorstwa organizacji
Food and Water Europe

Linki zagraniczne:

www.farmlandgrab.org
– serwis organizacji GRAIN zawierający aktualne informacje
dotyczące zawłaszczania ziemi w różnych
częściach świata i umożliwiający łatwe wyszukiwanie
np. wszystkich przypadków związanych z konkretnym krajem.
Artykuły dostępne w języku angielskim,
francuskim, hiszpańskim

www.viacampesina.org
– ruch skupiający organizacje rolników
z całego świata i działający w ich imieniu

www.fian.org
– międzynarodowa organizacja skupiająca się na prawie do żywności

www.roppa.info
– stowarzyszenie rolników zachodnioafrykańskich

www.facebook.com/#!/pages/Asian-Peasant-Coalition/121216037895785
– strona Koalicji Rolników Azjatyckich na portalu Facebook

www.bothends.org
– serwis zawierający m.in. przykłady działań organizacji
z globalnego Południa w związku z ziemią

www.tni.org
– organizacja TNI, która prowadzi m.in. kampanię
na rzecz sprawiedliwości rolnej

Madagaskar

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2011 r.

<p>Dobra robota! Kontaktujesz się z NGO, które przeciwdziała zawłaszczaniu ziemi. 40 → META</p>	<p>Kwiecień 2011. Nowy rząd wciąż nie anulował umowy z Daewoo. 41 → 29</p>	<p>Masz wiedzę, ale nie działasz! 42 → 25</p>	<p>Meta! Czas działać! Zarządzaj od rządu Korei Płd. akcji w sprawie działań Daewoo!</p>
<p>39</p>	<p>38</p>	<p>37</p>	<p>36</p>
<p>32</p>	<p>35 W 2009 protesty dużej części społeczeństwa doprowadzają do obalenia rządu. 33 → 38</p>	<p>34</p>	<p>35 Nowy prezydent ogłasza, że kontrakt z Daewoo jest nielegalny. 35 → 37</p>
<p>Spotykasz innych aktywistów walczących z zawłaszczaniem ziemi na Światowym Forum Społecznym. 31 → 39</p>	<p>30</p>	<p>29</p>	<p>28 Ceny ropy idą w górę, doprowadzając więcej ludzi do biedy. 28 → 27</p>
<p>24 Policja zabija protestujących przeciwko korupcji w rządzie. 24 → 17</p>	<p>25</p>	<p>26</p>	<p>27</p>
<p>23</p>	<p>32 Aktywiści krytykują rząd i organizują protesty w związku z umową dzierżawy ziemi. 22 → 32</p>	<p>21</p>	<p>20</p>
<p>16 Skorumpowany rząd podnosi ceny żywności, co sprawia, że więcej ludzi głoduje. TRACISZ KOLEJKĘ</p>	<p>17</p>	<p>18 Przewidywana długość życia rośnie z 40 (1970) do 60 lat (2008). 18 → 26</p>	<p>19 Na skutek nacisków NGOs międzynarodowe media informują o protestach przeciw zawłaszczaniu ziemi. 19 → 20</p>
<p>Daewoo planuje uprawę kukurydzy na żywność oraz oleju palmowego do produkcji agropaliw, aby eksportować je do Korei Płd. TRACISZ KOLEJKĘ</p>	<p>14 Media podają, że za akr ziemi płacono 12 USD. 14 → 8</p>	<p>13</p>	<p>12 Daewoo podpisuje umowę o dzierżawie połowy ziemi uprawnej na Madagaskarze. 11 → 9</p>
<p>8</p>	<p>9</p>	<p>10</p>	<p>11</p>
<p>Rząd Korei Płd. wspiera Daewoo w ich planach zawłaszczania ziemi za granicą. 7 → 2</p>	<p>6</p>	<p>5</p>	<p>4 1958 – Madagaskar uzyskuje niepodległość. 4 → 12</p>
<p>1</p>	<p>3 XV wiek – Portugalczycy, Francuzi, Holendrzy i Anglicy próbują skolonizować wyspę, ale ludność lokalna ich powstrzymuje. 1 → 10</p>	<p>2</p>	<p>3 1946 – Madagaskar staje się zamorskim terytorium Francji. 3 → START</p>

Start!

Dowiedz się więcej o zawłaszczaniu ziemi na **MADAGASKARZE!**

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

„Potrzebujemy naszej ziemi!” to projekt skierowany do osób zajmujących się edukacją rozwojową, mający na celu podniesienie jakości prowadzonych działań oraz zwiększenie świadomości na temat zagadnienia dostępu do ziemi.

Instytut Globalnej Odpowiedzialności prowadzi także kampanię „Na swoim” na rzecz zaprzestania zawłaszczania ziemi w krajach globalnego Południa.

Zachęcamy do kontaktu z nami oraz odwiedzania naszej strony internetowej www.igo.org.pl oraz serwisu Silne Południe (www.silnepoludnie.pl), gdzie można na bieżąco śledzić informacje dotyczące tej tematyki, jak również brać udział w akcjach, np. e-petycjach.

Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) jest niezależną, apolityczną organizacją pozarządową zrzeszającą ludzi, którzy podzielają pogląd o współzależności świata. Głównym celem IGO jest promowanie solidarności globalnej oraz podnoszenie świadomości na temat współodpowiedzialności za losy świata. Wierzymy, że każdy z nas jest globalnym obywatelem, którego codzienne decyzje i wybory wpływają zarówno na ludzi w innych częściach świata, jak i na przyszły kształt naszej planety.

Instytut Globalnej Odpowiedzialności

ul. Bachmacka 1/11

02-647 Warszawa

www.igo.org.pl

ISBN 978-83-928244-3-5